

ХРОНИКА V ЛИНГВИСТИЧКОГ СКУПА 11. X 2002.
– ПОСЈЕТА ОРЈОЈ ЛУЦИ, РОДНОМ МЈЕСТУ
РАДОСАВА БОШКОВИЋА.
ПОЗДРАВ ДОМАЋИНА МИЛИСАВА БОШКОВИЋА

Имам част и посебно задовољство да у завичају професора Радосава Бошковића поздравим учеснике научног скупа – *Бошковићеви дани*, у организацији Црногорске академије наука и умјетности и др Драга Вукотића, ранијег председника ове Академије и личног пријатеља покојног професора Бошковића, уважене академике ЦАНУ из Бјелопавлића и све друге присутне госте. Посебну захвалност изражавам академику Браниславу Остојићу, који је уз велике напоре омогућио да ви, уважени пријатељи, будете данас наши драги гости.

Поштована господо,

Од свог настанка Орја Лука је мјесто које су посјећивали и овдје привремено боравили многе познате личности са јужнословенских простора, Русије и Европе, међу којима су се налазили: епископ Василије Јовановић, владика Данило, Владика Сава, владика Петар I, Петар Петровић Његош, књаз Данило, краљ Никола, војвода Пеко Павловић, научник Валтазар Божишић, војводе Миљан и Гавро Вуковић, сенатор Јоле Пилетић, војвода Лазар Сочица, војвода Петар Вукотић, књижевник Љубомир Ненадовић, сердар Саво Јовићевић, војвода Мина Радовић, амбасадори великих сила Русије, Енглеске, Француске, Италије и Аустрије, књижевник Бранислав Нушић, путописац и познати издавач Арсо Пајевић, Бизмарков пријатељ, дипломата и сликар који је овдје направио слику Орје Луке која се чува у Њемачкој и многи други. Наравно, све ове и друге познате личности нијесу боравиле на Орјој Луци једино због братства Бошковића, које је ту живјело, али су се радовали што су се овдје нашли и ту се срели са својим пријатељима из овога братства међу којима племенским кнезом попом Милутином Бошковићем, који је одлучујуће утицао на епископа источно-херцеговачке епархије Василију Јовановића и приволио га да се настани у Бјелопавлићима, након његовог напуштања епископског трона, и ту подигне једно

од најпознатијих православних светилишта манастир Острог; затим сердаром Михајлом Бошковићем, јединим главаром у Брдима и Црној Гори, кога је Катарина II, руска императорка, у својој грамати из 1787. године уврстила у ред руског племства, а његовом братству потврдила племићки статус; војводу попа Риста Бошковића, сенатора Баја, доктора Вука, личног љекара краља Александра Карађорђевића и једног међу првим наставницима Медицинског факултета у Београду, професора Радосава, коме се данас опет враћамо, и многе друге угледне братственике.

Бошковићи се први пут помињу као село у турском дефтеру из 1582. године, који се налази на средишњем дијелу бјелопавлићке котлине, са лијеве стрне ријеке Зете. Братство Бошковића населило је Орју Луку - ову главицу -, последије тешке похаре Сулејман-паше 1768. године. До тада су Бошковићи живјели на полуострву, које чини ријека Зета у мјесту звано Копито Бошковића, ту на километар одавде. Са друге, јужне стране ове главице, налазио се феуд – читлук познатог турског спахије, бега Зотовића. Насеље Бошковића у равници Турци су спалили и разорили. Населили су се на ову главицу под условом да се из правца спахилука бега Зотовића не може видјети ни један кров изграђених кућа. Није дуго потрајало Бошковићи су успјели да протјерају бега и свој атар прошире на његов агалук.

Од средине XVI вијека Бошковићи су једна од најистакнутијих породица не само у својим Бјелопавлићима. Из овога братства изникао је велики број људи од утицаја: кнезова, игумана, војвода, сердара, сенатора, а у новије вријеме од краја XIX и почетком XX вијека, велики број образованих људи: љекара, професора, правника, инжењера, официра и др. Од смрти светог Василија Острошког 1671. године, игумани из овога братства преузимају старање над манастиром као архимандрити или настојатељи, њих шесторица, у најтеже вријеме сталних борби са Турцима, управљају манастиром а и племеном. И поред мноштва истакнутих имена братства кроз историју, професор Радосав Бошковић, без двојбе, најдаље је пренио глас Орје Луке, братства Бошковића и племена Бјелопавлића.

Поштована господо, желим вас посебно поздравити и захвалити вам се на части који сте нам учинили, вашом посјетом, нашој Орјој Луци, завичају покојног професора Бошковића, који је он тако страшно волио и желио. Ви сте темељ наше српске лингвистичке науке, те наш крај треба да се дичи са вама а вашу посјету запише у својим аналима, ради вјечног сјећања.

Са велимо стрепњом ја сам се усудио да нешто кажем о Орјој Луци и Бошковићима, а још ако треба пред вама нешто рећи о професору Радосаву Бошковићу, онда заиста застаје дах. Но и поред оваког осјећања, испричаћу два своја сјећања.

Прије Другог свјетског рата, професор Бошковић, сваке године долазио је из Београда у свој завичај на неколико дана. Сви су братственици, а тада их је у Орјој Луци било много, са нестрпљењем и радошћу очекивали сусрет са њим. Од прве вечери, па тако све до његовог одласка, када јулска или августовска жара онемоћа испред вечери и када мало захлади купио би се, пред његовом родном кућом велики број братственика свих узраста, који би посједали по плочницима кућног прочјела и у муклој тишини слушали што ће им професор Бошковић рећи. Својом појавом, својим снажним гласом, широким осмјехом и честим досјеткама, стварао је осјећај да се налазимо у неком горсом позоришту Хомеровог доба. Готово из вечери у вечери, атмосфера пред његовом кућом, до касно у ноћ се понављала, увијек испуњена обиљем шала, досјетки, а богме и велике збиље. Вјештачке свјетлости није било. Најчешће се разговор одвијао на мјесечини, као да је свој боравак на Орјој Луци тако и угађао. Мноштво људи окружених по литицама неуређеног дворишта, у муклој тишини и кашаљ су заустављали, да се не би реметило његово Хомеровско приповедање. А његов глас, са овога природнога узвишења, преносио се кроз ноћ и одјекивао да других околних села, тамо у равници. У том романтичном амбијенту, уз силу његових мисли и досјетки а изнад свега незабораван, раздраган и дуг осмјех, који се другдје такав није могао чути, остао је неизбрисиво у сјећању. Присјећајући се тих незаборавних ноћи, остали су ми у свијести ови скупови налик на давне скупштине племеника, који су се ређе радовали, а чешће налазили у невољи, па очекују од свог кнеза да изрекне наду спашења. Рат се примицао, а невоље наслућивале, а од Радосава су се очекивале поуке и охрабрење.

Послије његове смрти, када сам год прошао поред његове родне куће, увијек сам се питао има ли могућности да се та кућа и њено предворје претворе у спомен дом, чиме би се бар дјелом одужили овом словенском великану.

Колико је кућа професора Бошковића, са својим укупним амбијентом значајна, упозорио нас је на то професор Никита Илијевич Толстој, праунук Лава Толстоја, великан славистике. И ако је био најављен његов долазак на сахрану професора Бошковића, због спријечености није присуствовао. У лето наредне године послје Бошковићеве смрти, тај горостас ума и стаса, дошао је на Орју Луку да посјети његов гроб и његову родну кућу. Случајно сам се затекао тога дана у преподневним часовима, овдје у свом селу, заједно за својим рођаком генералом Василијем Бошковићем и личним његовим пријатељем. Професора Никиту Илијевича Толстоја, сачекали смо испред сеоског гробља – ту одмах поред овог здања – гдје почивају земни остаци професора Бошковића. За његов изненадни долазак били смо неприпремљени, а порука је стигла, да жели прво обићи гроб па родну кућу, само неколико минута

прије његовог ступања на тло Орје Луке. Наклонио се у сусрету са нама, али не и поздравио. Озбиљан, без иједног покрета на лицу, остављао је утисак нерасположеног човјека. Плашили смо се, генерал Бошковић и ја, да је тај наш утисак о његовом расположењу, плод неприпремљеног дочека. Прије уласка у гробље тражи је да му се покаже правац приступа Радосавовом гробу. Када је дошао поред гроба, онако крупан, са брадом која му се спуштала до појаса, стао је као укопан, и тако и себе и нас држао неуобичајено дуго. Прије него се сагао да пољуби надгробну плочу одахнуо је тако гласно, као када тешки болесник испусти дах од великог бола. Извадио је марамицу из сакоа и неколико тренутака држао на својим плавим очима. Виђело се, сузе су му навирале. Очигледно био је потрешен смрћу свога колеге, старог познаника и великог пријатеља. Тек потом приша је генералу Бошковићу и мени, и са нама се срдечно поздравио и пољубио. Одатле смо лаганим ходом ишли према кући Радосавовој, која се одавде гледајући, налази на западном крају села. Пут нас је водио испред дворишта ове зграде, у којој данас чинимо сјећање на њега, у којој је смјештена основна школа, тада у знатно руинираном стању. На тренутак је стао, погледао зграду и запитао: „Да ли је ова зграда била намијењена за школу?” Питање је асоцирало да је професор Толстој знао њену првобитну намјену. Овдје на Орјој Луци, династи Петровића хтјели су намјестити своју престоницу. Томе су се супротставили Бошковићи. Ова зграда требала је да означи претечу трона Петровића на Орјој Луци. Подигао ју је књаз Данило Петровић 1856. године. Када је професор Толстој све то саслушао окренуо се у правцу сјевера, одакле се видик протеже у пучину бјелопавлишке котлине, све до Подгорице, Острога и Планинице. Био је одушевљен љепотом краја и видиком са брда на којем је село саграђено. Лаганим ходом дошли смо до куће професора Бошковића. Старинска кућа на спрату али са избом. Ишли смо благим успоном прам заравњеном дворишту на које се ступа преко четири степенице од необрађеног камена. Напред је ишао професор Толстој, а позади генерал Бошковић и ја. Када се попео на најгорњу степеницу, која је у равни платоа суженог дворишта, на наше велико чуђење, спустио се цијелим својим огромним тијело и прилегао уз бетонску раван. Остао је тако непомичан више тренутака, наклоном главе пољубио је земљу покривену бетонском масом, лагано устао и усмјерио се према вратима професорове родне куће. Стао је на праг, окренуо се према истоку и источни камени стуб врата пољубио три пута, а потом ушао у кућу. Све је ово био необичан доживљај.

Великан науке, потомак велике руске племићке породице, праунук Лава Толстоја дође на Орју Луку, у Бјелопавлиће, приступи родној кући професора Бошковића, као некој великој светињи. Да! Можда и јесте светиња. Ту је поникао он, професор Радосав Бошковић, о коме је у пуном

смислу само професор Никита Илијевич Толстој, могао знати што професор Бошковић значи: за Орју Луку, за Бјелопавлиће, за своју отаџбину и словенску расу у цјелини. Ми Бјелопавлићи, а Бошковићи посебно, морамо чин Никита Илијевича Толстоја разумјети као вишезначан укор. Добро би било да схватимо нашта је све мислио овај велики руски човјек и што је била његова порука.

Још једанпут, поштована господо драги професори, неизмјерно вам хвала на учињеној посјети завичају покојног професора Бошковића, а и свим осталим који присуствују овом скупу.

